

## วิพากษ์หนังสือ / Book Review

## أحكام المواريث في الفقه والقانون

(บทบัญญัติว่าด้วยมรดกในกฎหมายอิสลามและกฎหมายทั่วไป)

ผู้เขียน : มุศเตาะฟา ชะละบี  
 ผู้วิพากษ์ : มะดารี โตะละละ\*  
 มุฮัมมัดซากกี เจ๊ะหะ\*\*

ผู้เขียนได้เริ่มศึกษาประเด็นในหนังสือเล่มนี้ การรับมรดกของชาวอาหรับก่อนรับอิสลามโดยระบุว่า การรับมรดกของพวกเขาปราศจากความรู้สึกผิดชอบโดยผู้รับมรดกนั้นจะต้องเป็นเพศชายที่มีความสามารถออกทำสงครามกับศัตรู ถ้าหากบุคคลที่ไม่สามารถออกทำสงครามกับศัตรูได้ เช่น สตรี เด็ก และผู้สูงอายุจะไม่สามารถรับมรดกได้ ทั้งๆที่พวกเขาเป็นญาติสนิท นอกจากนี้ยังได้กล่าวว่าการรับมรดกโดยการสาบาน ซึ่งบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้กล่าวสาบานรับมรดกซึ่งกันและกัน และได้อธิบายเรื่องเกี่ยวกับการรับมรดกของบุตรบุญธรรม โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งรับเด็กมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม เมื่อบุคคลรับบุตรบุญธรรมได้ถึงแก่ความตาย บุตรบุญธรรมนั้นย่อมได้รับมรดกเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย และผู้เขียนได้เล่าการรับมรดกในทัศนะอิสลามด้วย ซึ่งจะมีความแตกต่างกัน ถึงแม้จะมีบางสาเหตุที่ความเห็นเหมือนกัน เช่น การรับมรดกเพราะความเป็นญาติกัน แต่ในอิสลามนั้นไม่แยกกันระหว่างบุคคลที่มีความสามารถในการออกรับมรดกกับบุคคลที่ไม่มีความสามารถออกรับ

แต่ผู้เขียนไม่ได้ยกการแบ่งมรดกของชาวยิว ชาวโรมัน และชาวคริสต์มาเปรียบเทียบหรือให้เห็นภาพรวมของการแบ่งมรดกในแต่ละศาสนา

ผู้เขียนได้กล่าวถึงประเด็นกฎหมายที่ใช้ตัดสินคดีที่ประเทศอียิปต์เหมือนกับประเทศอาหรับทั่วไป คือมอบแก่ผู้พิพากษาในการตัดสินคดีจนกระทั่งได้เกิดม็ชฮับ<sup>1</sup> ขึ้นมา และได้ตัดสินคดีอยู่ในกรอบของม็ชฮับที่เขานับถือ จนมาถึงในสมัยประเทศอาหรับอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรอูษมานียะ<sup>2</sup> ก็ได้เอาม็ชฮับหะนะฟีเป็นม็ชฮับของประเทศ หลังจากนั้นได้พยายามใช้กฎหมายอิสลามบังคับใช้ในศาล หลังจากนั้นรัฐบาลเห็นการตอบรับของประชาชนในการใช้กฎหมายว่าด้วยครอบครัวและมรดก และไม่ยึดมั่นในม็ชฮับเป็นการเฉพาะเพื่อเปิดกว้างในการปฏิบัติ และกฎหมายที่ใช้อยู่ในนั้นไม่เหมือนกับกฎหมายทั่วไป เพราะกฎหมายที่ใช้นั้นไม่ได้อยู่นอกกรอบความคิดเห็นของบรรดาอุละมาอู<sup>3</sup> และกฎหมายนั้นประกอบด้วย 2 ประเภท คือ

1- ประเภทที่บรรดาอุละมาอูมีความเห็นที่ไม่แตกต่างกัน โดยมีหลักฐานที่ชัดเจน ทางบรรดาอุละมาอูได้กำหนดมาตรากฎหมายได้เลย

2- ประเภทที่บรรดาอุละมาอูมีความเห็นที่แตกต่างกันโดยมีหลักฐานไม่ชัดเจน ทางบรรดาอุละมาอูได้ปฏิบัติ 2 อย่างคือ ได้เลือกความเห็นที่เหมาะสมที่สุด และได้กำหนดมาตรากฎหมายขึ้นมา เช่น การ

\* นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชะรีอะฮ์ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

\*\* Ph.D. (in law) อาจารย์ประจำสาขาวิชาชะรีอะฮ์ คณะอิสลามศึกษา และรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

<sup>1</sup> ม็ชฮับ คือ สำนักความคิดในทางนิติศาสตร์อิสลาม

<sup>2</sup> อาณาจักรอูษมานียะ คือ อาณาจักรที่ปกครองโดยอิสลามชาวตุรกีในศตวรรษที่ 16 จนถึงศตวรรษที่ 19 ซึ่งเมืองหลวงตั้งอยู่ที่อิสตันบูล

<sup>3</sup> อุละมาอู คือ บรรดาผู้ที่มีความรู้

จัดการศพมีลำดับก่อนการชำระหนี้สินของผู้ตายโดยยึดทัศนะของมัซฮับหะนะลีย์ และการฆ่าที่มีให้รับมรดกนั้น คือการตั้งใจฆ่าหรือการทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยเจตนา โดยยึดทัศนะของมัซฮับมะลิกีย์ เป็นต้น เป็นความพยายามของผู้เขียนที่ได้เรียบเรียงขั้นตอนที่จะนำมาเป็นตัวอย่างกฎหมาย หรือเรียกว่ามาตรานั้น ซึ่งอุละมาอ์ได้เอาความเห็นที่เหมาะสมและสมควรที่สุด และยังได้ชี้ด้วยว่าตัวอย่างภาษานี้ได้ยึดในทัศนะของมัซฮับเฉพาะ

ผู้เขียนยังได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับความหมายของมรดก อธิบายสิทธิเกี่ยวกับมรดกซึ่งผู้เขียนได้เรียงลำดับตามความสำคัญ และความจำเป็นของสิทธินั้นๆ คือ

- 1- การทำศพ
- 2- การชำระหนี้สินของเจ้ามรดก
- 3- ดำเนินตามพินัยกรรมไม่เกินหนึ่งในสาม
- 4- แบ่งปันตามกฎหมายเกณฑ์ของมรดก

ผู้เขียนได้กล่าวถึงรูกุน<sup>4</sup>ของมรดก ซึ่งมี 3 ประการด้วยกัน

1- เจ้ามรดก

2- ผู้รับมรดก (ทายาท)

3- ทรัพย์สิน (กองมรดก)

ผู้เขียนได้เน้นย้ำอีกว่ามรดกจะไม่เกิดขึ้นในทางปฏิบัตินอกจากจะประกอบไปด้วย 3 อย่าง

- 1- สาเหตุที่จะได้รับมรดก
- 2- เงื่อนไขในการรับมรดก
- 3- สิ่งที่ถูกกำหนดให้รับมรดก

ผู้เขียนได้อธิบายเกี่ยวกับสาเหตุที่จะได้รับมรดกซึ่งเป็นข้อๆ เช่น เป็นญาติกัน การสมรสกัน และการปล่อยทาสเป็นอิสระ และยังได้อธิบายเกี่ยวกับเงื่อนไขในการรับมรดก โดยชี้ให้เห็นเป็นข้อๆ คือ

- เจ้าของมรดกต้องตายก่อนผู้รับมรดก
- ผู้รับมรดกต้องมีชีวิตอยู่ในขณะที่เจ้าของมรดกถึงแก่ความตาย

ผู้เขียนยังได้เสริมถึงการใช้กฎหมายว่าด้วยมรดกที่ปฏิบัติอยู่ ซึ่งมีข้อที่เหมือนกัน เช่นการตายของทายาทที่สามารถรับมรดกได้นั้น ต้องรู้ว่าเจ้ามรดกตายก่อนผู้รับมรดก ถ้าหากว่าไม่รู้ใครตายก่อนตายหลังจะถือว่าทั้งสองคนนั้นจะไม่มีสิทธิในการรับมรดกซึ่งกันและกัน ข้อนี้เหมือนมาตราที่อยู่ในกฎหมาย

นอกจากนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกห้ามจากกองมรดก ซึ่งมีดังนี้

1- ฆ่าเจ้าของมรดก ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายถึงความหมายของการฆ่า โดยมีการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบรรดาอุละมาอ์มาประกอบด้วย

2- ศาสนาต่างกันระหว่างเจ้าของมรดกกับผู้รับมรดก ผู้เขียนได้อธิบายการรับมรดกของบุคคลที่ศาสนาต่างกันว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในการรับมรดกซึ่งและกัน และผู้เขียนได้ยกความเห็นของอุละมาอ์มาเปรียบเทียบ พร้อมกับกฎหมายที่ใช้อยู่มาประกอบในการอธิบายด้วย เช่น การมิให้รับมรดกของบุคคลที่นับถือศาสนาต่างกัน เว้นแต่ไม่ใช่อิสลามทั้งคู่ เช่น บุตรที่นับถือศาสนาพุทธสามารถรับมรดกของบิดาที่นับถือศาสนาคริสต์ได้

<sup>4</sup> รูกุน คือ สิ่งหลักที่จำเป็นต้องปฏิบัติในแต่ละกิจการ

ผู้เขียนได้กล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับประเภทของการรับมรดก ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภทคือ

1- ภาคฟัรฎู<sup>5</sup>

2- ภาคอะเศาะบะฮะฮ์<sup>6</sup>

ผู้เขียนได้อธิบายผู้รับมรดกภาคฟัรฎู และกฎเกณฑ์ในการรับมรดกของแต่ละคน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1- คู่สมรส คู่สมรสที่เป็นสามีจะได้รับมรดก 2 ลักษณะ คือ หนึ่งในสอง และหนึ่งในสี่ ส่วนคู่สมรสที่เป็นภรรยาจะได้รับมรดก 2 ลักษณะเช่นกัน คือ หนึ่งในสี่ และหนึ่งในแปด

2- บิดามารดา บิดาจะได้รับมรดก 3 ลักษณะคือหนึ่งในหก หนึ่งในหกพร้อมอะเศาะบะฮะฮ์ และอะเศาะบะฮะฮ์ ส่วนมารดาซึ่งจะรับมรดก 3 ลักษณะ คือ หนึ่งในหก หนึ่งในสาม และหนึ่งในสามหลังจากส่วนที่เหลือจากสามีภรรยา (ซุลูซุลบาเก้)

3- บุตรสาว จะได้รับมรดก 3 ลักษณะ คือ หนึ่งในสอง สองในสาม และอะเศาะบะฮะฮ์กับบุตรชาย

4- หลานสาวจากสายชาย จะได้รับมรดก 4 ลักษณะ คือ หนึ่งในสอง สองในสาม หนึ่งในหก และอะเศาะบะฮะฮ์กับหลานชาย

5- พี่น้องร่วมมารดาเดียวกัน จะได้รับมรดก 2 ลักษณะ คือ หนึ่งในสาม และหนึ่งในหก

6- พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันที่เป็นเพศหญิง จะได้รับมรดก 4 ลักษณะ คือ หนึ่งในสอง สองในสาม อะเศาะบะฮะฮ์บินหมอยรียะห์ และอะเศาะบะฮะฮ์มุอะอัลหมอยรียะห์

7- พี่น้องร่วมบิดาเดียวกันที่เป็นเพศหญิง จะได้รับมรดก 5 ลักษณะ คือ หนึ่งในสอง สองในสาม หนึ่งในหก อะเศาะบะฮะฮ์บินหมอยรียะห์ และอะเศาะบะฮะฮ์มุอะอัลหมอยรียะห์

8- ปู่ คือ บิดาของบิดา ซึ่งจะได้รับมรดกเหมือนกับบิดาเว้นแต่ปู่จะไม่ได้รับมรดกตราบไตที่บิดายังมีชีวิตอยู่

9- ย่า คือ มารดาของบิดา และยาย คือ มารดาของมารดา จะได้รับมรดกลักษณะเดียวกันนั้น คือ หนึ่งในหก

นอกจากนี้ผู้เขียนได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับการรับมรดกของปู่ในขณะมีพี่น้องร่วมกัน โดยยกความเห็นของบรรดาอุละมาอุมารประกอบในการอธิบายด้วย ซึ่งความเห็นดังกล่าวจะแตกออกเป็น 2 ทศนะคือ

1- ปู่กับพี่น้องในการรับมรดกเหมือนบิดา

2- ปู่ได้รับมรดกพร้อมพี่น้อง

ซึ่งในเรื่องนี้มีกฎหมายมาประกอบด้วย และได้เอาความเห็นของอุละมาอุมารที่ว่าปู่ได้รับมรดกร่วมกับพี่น้อง ซึ่งความเห็นนี้คือความเห็นส่วนมากของบรรดาอุละมาอู

ในเรื่องนี้ผู้เขียนได้เล่าอย่างละเอียด ซึ่งมีการยกตัวอย่างมาด้วย และได้เอากฎหมายที่ปฏิบัติมาประกอบในการอธิบายอย่างชัดเจน

ผู้เขียนยังได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับการรับมรดกในภาคอะเศาะบะฮะฮ์ ได้อธิบายความหมายของอะเศาะบะฮะฮ์ และได้แบ่งประเภทของอะเศาะบะฮะฮ์ออกเป็น 3 ประเภทคือ

<sup>5</sup> ฟัรฎู คือ สัดส่วนที่ได้กำหนดไว้

<sup>6</sup> อะเศาะบะฮะฮ์ คือ สัดส่วนที่ไม่ได้กำหนด

1- อะเศาะบะฮฺ บิ อัน-นัฟลุ<sup>7</sup>

ผู้รับมรดกภาคอะเศาะบะฮฺ บิ อัน-นัฟลุ คือ บุตรชาย หลานชาย และลำดับถัดลงมา บิดา ปู่ และลำดับขึ้นไป พี่น้องเพศชายที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องเพศชายที่ร่วมบิดาเดียวกัน บุตรชายของพี่น้องเพศชายที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน และลำดับถัดลงมา บุตรชายของพี่น้องเพศชายที่ร่วมบิดาเดียวกัน และลำดับถัดลงมา ลูกที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน ลูกที่ร่วมบิดาเดียวกัน บุตรชายของลูกที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน และลำดับถัดลงมา บุตรชายของลูกที่ร่วมบิดาเดียวกัน และลำดับถัดลงมา และผู้ที่ปล่อยให้ทาสเป็นอิสระ

2- อะเศาะบะฮฺ บิ อัล-ฆอยรุ<sup>8</sup>

ผู้รับมรดกภาคอะเศาะบะฮฺ บิ อัล-ฆอยรุ คือ บุตรสาวเมื่ออยู่ร่วมกับบุตรชาย หลานสาวเมื่ออยู่ร่วมกับหลานชาย พี่น้องเพศหญิงที่ร่วมบิดามารดาเดียวกันเมื่ออยู่ร่วมกับพี่น้องเพศชายที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน และพี่น้องเพศหญิงที่ร่วมบิดาเดียวกันเมื่ออยู่ร่วมกับพี่น้องเพศชายที่ร่วมบิดาเดียวกัน

3- อะเศาะบะฮฺ มะอะ อัล-ฆอยรุ<sup>9</sup>

ผู้รับมรดกภาคอะเศาะบะฮฺ มะอะ อัล-ฆอยรุ คือ พี่น้องเพศหญิงที่ร่วมบิดามารดาเดียวกันเมื่ออยู่ร่วมกับบุตรสาวหรือหลานสาว และพี่น้องเพศหญิงที่ร่วมบิดาเดียวกันเมื่ออยู่ร่วมกับบุตรสาวหรือหลานสาว

ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับการกันจากมรดก โดยอธิบายความหมายและได้แบ่งประเภทของการกันมรดกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1- กันมิให้รับมรดกทั้งหมด เช่น บุตรชายกันมิให้พี่น้องรับมรดก

2- กันมิให้รับส่วนหนึ่งของมรดก เช่น บุตรกันส่วนหนึ่งของมรดกคู่สมรส

ผู้เขียนยังได้กล่าวประเด็นเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการกันมิให้รับมรดกทั้งหมด ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ข้อ คือ

1- บุคคลที่มีความผูกพันต่อผู้ตายโดยผ่านทางทายาทอีกคนหนึ่ง ทายาทนั้นจะกันบุคคลถัดลงมา

2- ทายาทที่ใกล้ชิดกับผู้ตายจะกันทายาทที่ไกลกว่าเสมอ

3- เมื่อลำดับชั้นของทายาทเท่ากัน บุคคลที่ผูกพันต่อผู้ตายซึ่งเป็นบุคคลที่ร่วมบิดามารดาเดียวกันจะกันบุคคลที่ร่วมแต่บิดาอย่างเดียว อันนี้ก็เป็นความพยายามของผู้เขียนในการอธิบายอย่างต่อเนื่องซึ่งได้เริ่มจากการรับมรดกภาคฟิรฎุเพราะผู้เขียนคิดว่าการรับมรดกภาคฟิรฎุนั้นต้องอยู่ก่อนการรับมรดกภาคอะเศาะบะฮฺ และได้ทิ้งท้ายเรื่องการกันจากการรับมรดก โดยยึดแนวทางเหมือนกับผู้เขียนทั่วไป

หลังจากผู้เขียนได้อธิบายสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดกอย่างละเอียดแล้ว ผู้เขียนได้เริ่มศึกษาประเด็นวิธีการแบ่งมรดกต่อไป ซึ่งได้เริ่มจากวิธีการหาฮัศลุ อัล-มัสอะละฮฺ<sup>10</sup> โดยกล่าวเป็นหัวข้อและยังได้บอกอีกว่ารูปแบบการแบ่งมรดกมี 3 รูปแบบ

รูปแบบที่เรียกว่า มัสอะละฮฺ อาดิละฮฺ<sup>11</sup>

รูปแบบที่เรียกว่า มัสอะละฮฺ อาอิละฮฺ<sup>12</sup>

รูปแบบที่เรียกว่า มัสอะละฮฺ เราะอะดิยะฮฺ<sup>13</sup>

<sup>7</sup> อะเศาะบะฮฺ บิ อัน- นัฟลุ คือ ญาติที่เป็นเพศชาย และมีความผูกพันกับผู้ตายโดยไม่มีบุคคลเพศหญิงแทรกระหว่างทั้งสอง

<sup>8</sup> อะเศาะบะฮฺ บิ อัล- ฆอยรุ คือ ญาติที่เป็นเพศหญิง ที่ได้รับมรดกภาคฟิรฎุเมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลเพศชายในลำดับชั้นเดียวกัน

<sup>9</sup> อะเศาะบะฮฺ มะอะ อัล- ฆอยรุ คือ พี่น้องเพศหญิงที่ร่วมบิดามารดาเดียวกันหรือบิดาเดียวกันเมื่ออยู่ร่วมกับบุตรสาวหรือหลานสาว

<sup>10</sup> ฮัศลุ อัล-มัสอะละฮฺ คือ ตัวเลขที่เป็นฐานของส่วนแบ่ง

<sup>11</sup> มัสอะละฮฺ อาดิละฮฺ คือ เมื่อฮัศลุ อัล-มัสอะละฮฺกับส่วนแบ่งเท่ากัน

<sup>12</sup> มัสอะละฮฺ อาอิละฮฺ คือ เมื่อฮัศลุ อัล-มัสอะละฮฺน้อยกว่าส่วนแบ่ง

<sup>13</sup> มัสอะละฮฺ เราะอะดิยะฮฺ คือ เมื่อฮัศลุ อัล-มัสอะละฮฺมากกว่าส่วนแบ่ง

ผู้เขียนได้ชี้ประเด็นเกี่ยวกับการตะหี<sup>14</sup> เมื่อตัวเลขไม่ลงตัว จะแบ่งตัวเลขกับบรรดาทายาทไม่ได้ นอกจากจะต้องตะหีก่อน จึงผู้เขียนได้อธิบายในเรื่องนี้โดยได้ออกหลักการและกฎเกณฑ์ในการตะหีด้วย

ผู้เขียนยังได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับมัสอะละฮฺ อาฮฺละฮฺ ซึ่งได้กล่าวความหมาย และวิธีการ และยังได้ยกความเห็นของบรรดาอุละมาฮฺที่เห็นด้วยในเรื่องนี้ และที่ไม่เห็นด้วย แต่กฎหมายจะยึดเอาความเห็นที่มีการเอา<sup>15</sup> เพราะจะทำให้เกิดความยุติธรรมและความเสมอภาคในการรับมรดก

ผู้เขียนได้อธิบายเกี่ยวกับมัสอะละฮฺ เราะเคียฮฺ ซึ่งได้กล่าวความหมาย และความเห็นที่แตกต่างของบรรดาอุละมาฮฺในเรื่องนี้ และยังได้ชี้กฎหมายที่ปฏิบัติด้วย เป็นความเชี่ยวชาญของ ผู้เขียนที่ได้อธิบายวิธีการแบ่งมรดกละเอียดมาก ซึ่งได้เอาตารางมาแสดง และตัวอย่างมาประกอบด้วย ควบคู่กับการยกกฎหมายที่ปฏิบัติอยู่มาชี้ให้เห็น

ผู้เขียนยังได้ศึกษาเรื่องการแบ่งมรดกแก่ทายาทที่เป็นชะวิลฮฺรฮัม<sup>16</sup> ซึ่งได้ออกถึงความหมายของชะวิลฮฺรฮัม และการรับมรดกของพวกเขา โดยอุละมาฮฺมีความเห็นในเรื่องนี้ที่แตกต่างกัน และยังได้ชี้ความเห็นที่หนักแน่นกว่า คือ ชะวิลฮฺรฮัมได้รับมรดกกรณีไม่มีผู้รับมรดกในภาคฟิรฎุและภาคอะเศาะบะฮฺ และยังได้กล่าวถึงวิธีการแบ่งมรดกแก่ชะวิลฮฺรฮัม ซึ่งแบ่งเป็น 3 วิธี คือ

วิธี อะฮฺลุ อีร- เราะหุ<sup>17</sup>

วิธี อะฮฺลุ อัด-ดันซีล<sup>18</sup>

วิธี อะฮฺลุ อัล-เกะรอบะฮฺ<sup>19</sup>

ในประเด็นนี้ผู้เขียนยังได้ชี้ข้อกฎหมายที่ปฏิบัติอยู่ด้วย ซึ่งได้เอาวิธีที่ 3 คือ อะฮฺลุ อัล- เกะรอบะฮฺ เป็นความพยายามของผู้เขียนที่ได้อธิบายเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินที่ไม่วิธิมรดก เช่น การรับทรัพย์สินโดยการยอมรับเป็นทายาท และกฎเกณฑ์ในการยอมรับเป็นทายาทด้วย การรับทรัพย์สินของพินัยกรรมที่เกินกว่าหนึ่งในสาม ซึ่งผู้ตายไม่มีทายาท แต่เขาได้ทำพินัยกรรมไว้ ผู้รับพินัยกรรมได้รับเกินกว่าหนึ่งในสามถ้าผู้ตายไม่มีทายาทคนอื่นแล้ว และแผ่นดินซึ่งได้รับทรัพย์สินไม่ใช่วิธิมรดกแต่เป็นผลของกฎหมาย ถึงอย่างไรก็ตามยังได้ชี้บางอุละมาฮฺเห็นว่าแผ่นดินรับทรัพย์สินจากผู้ตายโดยทางมรดก

ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับการรับมรดกของเด็กที่อยู่ในครรภ์ คนที่สูญหาย เสด็จศึก และคunษา<sup>20</sup> ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาประเด็นนี้อย่างละเอียด และยังได้ยกตัวอย่างอีกด้วย จะเห็นได้ว่าผู้เขียนมีความเชี่ยวชาญและกว้างขวางในเรื่องนี้ นอกจากยังได้ยกกฎหมายมาประกอบทุกหัวข้อ และเป็นการอธิบายที่เข้าใจง่าย

ผู้เขียนได้ปิดท้ายในการนำเสนอของตำราเล่มนี้ โดยอธิบายถึงเรื่องอัด-ตะคอรัญญ<sup>21</sup> ซึ่งผู้เขียนได้ยกข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสมัยคุละฟาอฺ อีร-รอชิดีน<sup>22</sup> และได้แสดงการแบ่งมรดกของตะคอรัญญอีกด้วย

<sup>14</sup> ตะหี คือ ทำให้ตัวเลขลงตัวเพื่อจะแบ่งสัดส่วนแก่ทายาท

<sup>15</sup> เอา คือ เมื่ออัล-ฮุ อัล-มัสอะละฮฺน้อยกว่าส่วนแบ่ง

<sup>16</sup> ชะวิลฮฺรฮัม คือ ญาติที่ไม่ได้รับมรดกในภาคฟิรฎุหรือภาคอะเศาะบะฮฺ

<sup>17</sup> อะฮฺลุ อีร-เราะหุ คือ โดยแบ่งทุกทายาทเท่ากันหมด

<sup>18</sup> อะฮฺลุ อัด-ดันซีล คือ โดยแบ่งแบบแทนที่ทายาทรับมรดกภาคฟิรฎุหรือภาคอะเศาะบะฮฺ

<sup>19</sup> อะฮฺลุ อัล-เกะรอบะฮฺ คือ โดยแบ่งแบบใครอยู่ใกล้กว่ากันกับผู้ตาย ตามลำดับชั้น

<sup>20</sup> คunษา คือ บุคคลที่มีเพศชายและเพศหญิงในคนเดียวกัน

<sup>21</sup> อัด-ตะคอรัญญ คือ การตกลงของบรรดาทายาทโดยไม่รับมรดกของบางคนซึ่งจะมีการตอบแทนให้ในทรัพย์มรดกหรืออย่างอื่น

<sup>22</sup> คุละฟาอฺ อีร- รอชิดีน คือ สมัยของ อะบู บักรฺ อุมัรฺ อุษมาน และอะลี